

Małgorzata Szwejkowska

Kacper Milkowski

Katedra Prawa Międzynarodowego Publicznego

Wydział Prawa i Administracji UWM

Suwerenny Zakon Kawalerów Maltańskich jako podmiot prawa międzynarodowego

Wstęp

Prawo międzynarodowe jest specyficznym systemem prawnym, w którym określone podmioty same tworzą normy prawne, których są adresatami. Na arenie międzynarodowej nie występuje bowiem żaden organ centralny odpowiedzialny za stosowanie oraz egzekwowanie przestrzegania prawa międzynarodowego. Dlatego też zagadnienia związane z problematyką podmiotowości prawnomiędzynarodowej wzbudzają wiele wątpliwości. O ile w prawach krajowych poszczególnych państw kwestia ta rozstrzygana jest przez ustawodawców, tak na gruncie prawa międzynarodowego nie zostały wypracowane normy prawne w ramach umów międzynarodowych¹.

W doktrynie reprezentowanych jest wiele różnorodnych i często przeciwstawnych teorii na temat podmiotowości prawnomiędzynarodowej². Najczęściej przyjmuje się, że podmioty wywodzą swoje prawa i obowiązki bezpośrednio z prawa międzynarodowego. Należy zgodzić się z definicją zaproponowaną przez Jarosława Sozańskiego, że „podmiotem prawa międzynarodowego jest ten, kto ma samodzielną pozycję w obrocie, a zwłaszcza zdolność tworzenia i stosowania norm tego prawa”³. Podstawowym i najważniejszym podmiotem jest państwo, które jako jedyne jest suwerenne, pełne oraz pierwotne⁴.

¹ K. Orzeszyna, *Podmiotowość i suwerenność prawnomiędzynarodowa Zakonu Maltańskiego*, „Roczniki Nauk Prawnych” 2005, t. XV, nr 2, s. 172.

² W. Góralczyk, S. Sawicki, *Prawo międzynarodowe publiczne w zarysie*, LexisNexis, Warszawa 2013, s. 114.

³ J. Sozański, *Prawo traktatów: zarys współczesny*, Polskie Wydawnictwo Prawnicze Iuris, Warszawa 2008, s. 35.

⁴ Wskazać należy, że w doktrynie istnieją także stanowiska, że państwo jest jedynym (wyłącznym) podmiotem prawa międzynarodowego.

Stąd pozostałe podmioty prawa międzynarodowego należy traktować jako nie-suwerenne, niepełne, a zarazem pochodne. Przekłada się to na charakter ich podmiotowości, która została stworzona bądź uznana przez państwa. Ponadto posiadają ją w takim wymiarze, w jakim została im nadana przez państwa⁵.

Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości w opinii doradczej w sprawie odszkodowań za szkody poniesione w służbie ONZ w 1949 r. wskazał, że „podmioty prawa w systemie prawnym niekoniecznie są identyczne co do zakresu ich praw; ich charakter zależy od potrzeby wspólnoty. Rozwój prawa międzynarodowego w ciągu jego historii odbywał się pod wpływem wymogów życia międzynarodowego, a stopniowy wzrost zbiorowych działań państw sprawił już, że pojawiły się przykłady działania wykonywanego na płaszczyźnie międzynarodowej przez pewne podmioty, które nie są państwami”⁶. Na podstawie opinii doradczej można stwierdzić, że na arenie międzynarodowej nie występuje jednolity zbiór podmiotów. Wyróżnia się z jednej strony państwa, z drugiej zaś inne od państw podmioty prawa międzynarodowego, które również traktuje niejednakowo⁷. W środowisku międzynarodowym funkcjonują zatem podmioty o zróżnicowanym charakterze oraz zakresie kompetencji do działania⁸.

Na uwagę zasługuje fakt, że szczególny status na gruncie prawa międzynarodowego miały i w dalszym ciągu mają wciąż pewne osoby prawne funkcjonujące na podstawie prawa kościelnego. Do tej kategorii zaliczyć można niektóre zakony rycerskie. Na przestrzeni wieków część z nich posiadała swoje państwa. Do dnia dzisiejszego żadne państwo zakonne nie przetrwało, jednakże jeden z zakonów zachował wyjątkowy status i traktowany jest przez doktrynę jako szczególny podmiot prawa międzynarodowego⁹.

Celem niniejszej publikacji jest określenie podmiotowości prawnomiędzynarodowej Zakonu Kawalerów Maltańskich¹⁰. O tym, czy dana jednostka

⁵ W. Góralczyk, S. Sawicki, op. cit., s. 116.

⁶ Opinia dotycząca odpowiedzialności za szkody powstałe w wyniku działalności w służbie ONZ z 11 kwietnia 1949 r., International Court of Justice Reports 1949, s. 174; W. Góralczyk, S. Sawicki, op. cit., s. 114.

⁷ W. Czaplinski, *Uznanie a osobowość prawna „podmiotów niepaństwowych”*, [w:] B. Mikołajczyk, J. Nowakowska-Małusecka (red.), *Prawo organizacji międzynarodowych wobec problemów współczesnego świata: księga jubileuszowa dedykowana pani profesor Genowefie Grabowskiej*, Oficyna Wydawnicza Edward Mitek, Bydgoszcz 2014, s. 28.

⁸ W. Czaplinski, A. Wyrozumska, *Prawo międzynarodowe publiczne. Zagadnienia systemowe*, C.H. Beck, Warszawa 2014, s. 167.

⁹ K. Karski, *Zakony rycerskie Kościoła katolickiego jako podmioty prawa międzynarodowego (studium historycznoprawne)*, „Studia Iuridica” 2002, nr 40, s. 93.

¹⁰ Pełna nazwa podmiotu brzmi: Suwerenny Rycerski Zakon Szpitalników Świętego Jana z Jerozolimy, z Rodos i z Malty (Sovrano Militare Ordine Ospedaliero di San Giovanni di Gerusalemme, detto di Rodi, detto di Malta). Nazywany bywa również Zakonem Rodyjskim oraz Zakonem Maltańskim, zob. Carta Costituzionale del Sovrano Militare Ordine Ospedaliero di San Giovanni di Gerusalemme di Rodi e di Malta, Promulgati il 27 giugno 1961 riformati dal Capitolo Generale Straordinario del 28–30 aprile 1997 [online] <www.orderofmalta.int/wp-content/uploads/2016/07/Sovrano-Ordine-di-Malta-Costituzione-e-Codice.pdf> (dostęp: 9.12.2017).

jest podmiotem, decydować będzie prawo. Należy zatem dokonać analizy określonych koncepcji prawnych związanych ze statusem, zdolnością prawną, właściwościami, charakterem oraz zakresem praw i obowiązków¹¹.

Charakterystyka

Suwerenny Zakon Kawalerów Maltański to jeden z zakonów Kościoła katolickiego. Na przestrzeni lat ukształtował własny autonomiczny system prawny. Posiada władzę ustawodawczą, wykonawczą, organy centralne, jak również wymiar sprawiedliwości¹². Władze wydają paszporty, dokumenty tożsamości, znaczki pocztowe, nadają tytuły, prawa własności, odznaczenia¹³. Ponadto Zakon posiada własny system monetarny, a jego waluta nosi nazwę *scuto* (mn. *scuti*)¹⁴. Ma też flagę oraz hymn¹⁵. Oficjalnym językiem jest język włoski¹⁶.

Zakon Kawalerów Maltańskich utworzony został podczas wypraw krzyżowych przy szpitalu św. Jana. Początkowo był bractwem szpitalnym opiekującym się przybyłymi do Jerozolimy pielgrzymami. Opieka ta zaczęła później przybierać formę ochrony przed atakami muzułmanów, żeby ostatecznie stać się „zbrojnym ramieniem papieża”. Pierwszą sytuacją, kiedy Zakon Kawalerów Maltańskich mógł otrzymać całe państwo we władanie, a co za tym idzie uzyskać podmiotowość międzynarodową, jest sprawa Aragonii. Ówczesny król Alfons I, zwany Wojownikiem, uznał, że to zakony rycerskie powinny po nim dziedziczyć. Królestwo Aragonii zapisał trzem zakonom, w tym późniejszemu Zakonowi Kawalerów Maltańskich. Po śmierci władcy zakony upominały się o swoje państwo, jednakże mieszkańcy Aragonii udaremnili sukcesję¹⁷.

¹¹ M. Shaw, *Prawo międzynarodowe*, Książka i Wiedza, Warszawa 2011, s. 143.

¹² Władza ustawodawcza we wszystkich sprawach, za wyjątkiem tych związanych z Konstytucją, sprawowana jest przez Radę Suwerenną oraz Wielkiego Mistrza. Za zmiany konstytucyjne odpowiada Kapituła Generalna. Władzę wykonawczą pełni Rada Suwerenna, której przewodniczy Wielki Mistrz. Składa się ona z dziesięciu Kawalerów Maltańskich wybranych przez Kapitułę Generalną. Sędziowie zasiadający w sądach pierwszej instancji oraz apelacyjnych mianowani są przez Wielkiego Mistrza i Radę Suwerenną (urząd sędziowski może sprawować wyłącznie osoba biegła w znajomości prawa Zakonu Kawalerów Maltańskich). Zob. T. Mirecki, *Struktura zakonu*, [online] <<http://zakonmaltanski.pl/zpkm/struktura-zakonu>> (dostęp: 9.12.2017).

¹³ K. Orzeszyna, op. cit., s. 171.

¹⁴ E. Buttigieg, *Nobility, Faith and Masculinity: The Hospitaller Knights of Malta, c. 1580 – c. 1700*, Bloomsbury Academic, London – New York 2011, s. XI.

¹⁵ Hymn Zakonu to *Ave Crux Alba* (*Bądź pochwalony, Biały Krzyżu*), zaś flagą jest biały krzyż na czerwonym tle. Order of Malta, *Flags & emblems*, [online] <www.orderofmalta.int/government/flags-emblems/> (dostęp: 9.12.2017).

¹⁶ J. Sozański, *Podmiotowość prawnomiędzynarodowa Suwerennego Zakonu Kawalerów Maltańskich*, „Sprawy Międzynarodowe” 1990, nr 2, s. 126.

¹⁷ T. Lange, *Szpitalnicy, Joannici, Kawalerowie Maltańscy*, Dom Wydawniczy Bellona, Warszawa 1999, s. 9–11.

Zakon Kawalerów Maltańskich władał od 1309 do 1522 r. wyspą Rodos (oprócz niej zajął także okoliczne wyspy: Calchi, Limonia, Simi, Piscopi, Nisiro, Kos, Calimo i Letro)¹⁸. Objęcie wspomnianych terytoriów zatwierdzone zostało przez papieża i cesarza Bizancjum. Taki stan rzeczy stworzył dla Zakonu nową sytuację prawną na arenie międzynarodowej, gdyż mając zagwarantowaną suwerenność w ramach hierarchii Kościoła katolickiego, zdobył ponadto suwerenność terytorialną, która pozwalała mu na założenie własnego państwa¹⁹. Utworzona republika rządzona była przez Wielkiego Mistrza, zaś głosem doradczym dysponowała zakonna kapituła. Zakon utracił to terytorium w 1522 r. po sześciomiesięcznych walkach z wojskami tureckimi. Na mocy traktatu zawartego z cesarzem rzymskim Karolem V Habsburgiem Zakon otrzymał wówczas Maltę oraz Gozo – lenno Królestwa Sycylii. Zakonnicy na Malcie osiedlili się w 1530 r. i panowali tam aż do roku 1798, kiedy to Dyrektoriat wydał dekret uznający Zakon Kawalerów Maltańskich za wroga Republiki Francuskiej i wysłał wojska Napoleona, ażeby zajęły wyspę²⁰. Mimo iż Zakon został zmuszony, by opuścić Maltę, to zachował podmiotowość prawną i wymieniał poselstwa dyplomatyczne z państwami europejskimi. W 1834 r. przeniósł się do Rzymu, w którym funkcjonował jako organizacja charytatywna i humanitarna²¹. Przekazany przez jednego z kawalerów pałac przy *via Condotti 68*, odtąd znany jako *Palazzo di Malta*, stał się siedzibą administracji zakonnej. Do dnia dzisiejszego wraz z willą na Awentynie jest główną siedzibą Zakonu Kawalerów Maltańskich, stanowiąc zarazem terytorium będące ważnym argumentem w prawnym uzasadnianiu suwerenności. Ponadto Zakon otrzymał w 1999 r. od republiki Malty fort *San Angelo*²². Do tego dochodzą jeszcze siedziby licznych ambasad. Podkreślić jednakże należy, że nieruchomości funkcjonują na zasadzie eksterytorialności²³.

Obecnie Zakon Kawalerów Maltańskich zajmuje się szeroko zakrojoną działalnością charytatywną oraz humanitarną. Działa głównie w zakresie zapewnienia opieki medycznej, prowadzi liczne szpitale, domy pomocy dla osób niepełnosprawnych i w starszym wieku, jak również hospicja. Poza tym jego przedstawiciele pojawiają się na terenach objętych konfliktami zbrojnymi oraz na miejscach klęsk żywiołowych. Dodatkowo angażują się w liczne akcje propagujące profilaktykę i walkę z chorobami takimi jak trąd czy AIDS²⁴.

¹⁸ K. Karski, *Zakony rycerskie...*, s. 98.

¹⁹ T. Lange, op. cit., s. 23–24.

²⁰ Ibidem, s. 40.

²¹ S. Kuczyński, *Wstęp*, [w:] J. Baranowski, M. Libicki, A. Rottermund, M. Starnawska, *Zakon maltański w Polsce*, DiG, Warszawa 2000, s. 5.

²² T. Lange, op. cit., s. 43–44.

²³ K. Karski, *Osoba prawna prawa wewnętrznego jako podmiot prawa międzynarodowego*, Wyd. UW, Warszawa 2009, s. 281.

²⁴ B. Kuźniak, *Zakon Kawalerów Maltańskich – suweren bez ziemi?*, [w:] J. Menkes, E. Cała-Wacinkiewicz, *Państwo i terytorium w prawie międzynarodowym*, C.H. Beck, Warszawa 2015, s. 370.

Podmiotowość Zakonu Kawalerów Maltańskich może wzbudzać wątpliwości ze względu na fakt, że nie występuje terytorium, stała ludność oraz suwerenność w tradycyjnym rozumieniu. Trzeba pamiętać, że ludność to zakonnicy, a władzę sprawuje Mistrz Zakonu²⁵. Obecnie w skład jego struktur wchodzi około 10 tysięcy osób, które podzielone są na różne kategorie²⁶. Zdecydowana większość przebywa na co dzień poza jego siedzibą. Natomiast terytorium stanowią nieruchomości przyznane Zakonowi na zasadach eksterytorialności²⁷. Pomimo że Zakon Kawalerów Maltańskich posiada obszary mające status eksterytorialny, to nie sprawuje nad nimi zwierzchnictwa terytorialnego²⁸. Zgodnie z koncepcją Georga Jellinka, terytorium państwowe to „obszar, na którym utworzony został związek państwowy. Na tym obszarze władza państwowa wykonuje swoje uprawnienia. Aby istniało państwo, terytorium musi być nierozzerwalnie powiązane z władzą państwową. Przez tę nierozzerwalność terytorium wiąże się ono również z suwerennością”²⁹. Zgodnie z powyższą definicją, można zatem wnioskować, że Zakon nie posiada terytorium w tradycyjnym rozumieniu³⁰.

Zakon Kawalerów Maltańskich jest zinstytucjonalizowaną jednostką o wielowiekowej tradycji, która nigdy w dziejach nie utraciła swojego charakteru, gdyż w najtrudniejszych czasach „suwerenność zgromadzenia uznawało kilka krajów katolickich, wśród nich Austria, która nigdy nie wycofała zakonowi swego uznania”³¹. Za traktowaniem Zakonu jako podmiotu prawa

---

²⁵ „Suwerenność Zakonu jest wykonywane przez Księcia i Wielkiego Mistrza jako Najwyższego Zwierzchnika, a także wspierająca go Radę. Życie Zakonu jest regulowane przez Kartę Konstytucyjną i Kodeks, które zostały zreformowane w 1997 roku” – Oficjalna Strona Ambasady Suwerennego Zakonu Maltańskiego w Polsce, [online] <www.ambasada.zakonmaltanski.pl/oambasadzie.htm> (dostęp: 9.12.2017).

²⁶ W Zakonie obowiązuje podział na klasy: 1. Kawalerowie Profesyjni, 2. Kawalerowie i Damy w Posłuszeństwie, 3. Członkowie Zakonu niebędący Kawalerami Profesyjnymi ani Kawalerami w Posłuszeństwie. Ponadto poszczególne klasy dzielą się na podklasy. Zob. A. Cieślak, *Obowiązujący podział członków Zakonu Kawalerów Maltańskich*, [online] <www.ambasada.zakonmaltanski.pl/wladze.htm> (dostęp: 9.12.2017).

²⁷ A. Ławniczak, *Nowożytnie chrześcijańskie teokracje*, [w:] M. Grzybowski, G. Kuca (red.), *Ustroje – historia i współczesność. Polska – Europa – Ameryka Łacińska. Księga jubileuszowa dedykowana profesorowi Jackowi Czajowskiemu*, Wyd. UJ, Kraków 2013, s. 68.

²⁸ K. Orzeszyna, op. cit., s. 175–176.

²⁹ G. Jellinek, *Allgemeine Staatslehre*, Bad Homburg – Berlin – Zürich 1966, s. 395, [za:] M. Muszyński, *Państwo w prawie międzynarodowym. Istota, rodzaje i atrybuty*, STO, Bielsko-Biała 2012, s. 31.

³⁰ Koncepcja Jellinka jest dominująca, jednak w doktrynie pojawiają się również teorie dopuszczające istnienie państwa nieterytorialnego – zob. Z. Rykiel, *Podstawy geografii politycznej*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2006, s. 93; J. Tyranowski, *Sukcesja państw a traktaty w sprawie granic*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 1979; H. Kelsen, *Principles of International Law*, The Law Book Exchange Ltd., New York 1952, s. 53.

³¹ D. Seward, *Mnisi wojny*, Zysk i S-ka, Poznań 2005, s. 263; A. Ławniczak, *Oryginalne rozwiązania systemów rządów na przykładzie Zakonu Maltańskiego*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2014, nr 3, s. 75.

międzynarodowego przemawia również szerokie uznanie na arenie międzynarodowej. Formalne jest uznawany przez około sto państw, z czego część nawiązała z nim stosunki dyplomatyczne³².

Relacje ze Stolicą Apostolską

Jako że zakony powstają na mocy decyzji podjętej przez Stolicę Apostolską i są jej podporządkowane za pośrednictwem Kongregacji Spraw Zakonnych, stanowisko papieża jest wiążące dla Zakonu Kawalerów Maltańskich. W Karcie Konstytucyjnej Zakonu, jak również w załączonym do niej Kodeksie wskazanych zostało wiele uprawnień przysługujących Stolicy Apostolskiej względem Zakonu³³. Nasuwa się zatem wątpliwość co do suwerenności omawianego podmiotu.

Pojęcie suwerenności najogólniej oznacza niezależność władzy danego podmiotu od jakiegokolwiek innej władzy. Z punktu widzenia doktryny prawa międzynarodowego, bez względu na regulacje wewnętrzne danej jednostki, suwerenność jest elementem władzy, która personifikuje i reprezentuje podmiot w stosunkach międzynarodowych. Jest ona władzą najwyższą i nie podlega jakiegokolwiek innej władzy zewnętrznej, a ponadto ma charakter pierwotny, co przejawia się tym, że nie uzyskuje swoich uprawnień od żadnej innej władzy³⁴.

Jednakże w 1953 r. powołany przez papieża Piusa XII specjalny Trybunał Kardynalski orzekł, iż Zakon Kawalerów Maltańskich posiada suwerenność. Przedstawiciele Trybunału zdefiniowali ją jako „funkcjonalną”, związaną z działalnością międzynarodową, a nie „terytorialną” (jest ona ukierunkowana na zabezpieczenie celów i zadań Zakonu we współczesnym świecie)³⁵. Uprawnione wydaje się zatem stanowisko, że swoista suwerenność Zakonu Kawalerów Maltańskich, określona jako „funkcjonalna”, nie może wykraczać poza uznane jego kompetencje³⁶.

W polskim piśmiennictwie występują zróżnicowane poglądy co do problematyki związanej z podmiotowością Zakonu Kawalerów Maltańskich. Lech Antonowicz prezentuje pogląd, że w momencie, gdy Zakon dysponował

³² Oficjalna Strona Ambasady Suwerennego Zakonu Maltańskiego w Polsce, [online] <www.ambasada.zakonmaltanski.pl/FAQ.htm> (dostęp: 9.12.2017).

³³ B. Kuźniak, op. cit., s. 369.

³⁴ R. Kwiecień, *Suwerenność państwa – geneza i rozwój idei w prawie międzynarodowym*, „Studia Prawnicze” 2002, nr 3, s. 67; W. Góralczyk, S. Sawicki, op. cit., s. 118.

³⁵ A. Ławniczak, *Nowożytnie chrześcijańskie teokracje...*, s. 68; W. Jakubowski, T. Słomka, J. Wojnicki, *Systemy polityczne państw Europy nie będących członkami Unii Europejskiej*, [w:] K. Wojtaszczyk, W. Jakubowski (red.), *Spoleczeństwo i polityka. Podstawy nauk politycznych*, Aspra JR F.H.U., Warszawa 2007, s. 570.

³⁶ K. Orzeszyna, op. cit., s. 182.

terytorium, traktowany był jako podmiot prawa międzynarodowego, natomiast aktualnie można sądzić, iż korzysta on tylko i wyłącznie z niektórych atrybutów podmiotowości w stosunku do państw, które tylko go uznają³⁷. Jacek Barcik i Tomasz Srogosz uważają, że Zakon Kawalerów Maltańskich posiada podmiotowość prawną, która nie jest oparta na zwierzchnictwie terytorialnym. To swoisty podmiot, który nie jest utożsamiany z państwem, ale przysługuje mu tzw. suwerenność funkcjonalna, przejawiająca się ograniczonym zakresem czynności na arenie międzynarodowej (kompetencje zostały ograniczone do działań związanych z pomocą humanitarną)³⁸. Wojciech Góralczyk i Stefan Sawicki zakwalifikowali Zakon Kawalerów Maltańskich do kategorii „podmiotów prawa międzynarodowego innych niż państwa”. Autorzy ci wskazują, że powszechnie uważa się go za podmiot posiadający podmiotowość na gruncie prawa międzynarodowego, co przejawia się tym, że uznawany jest przez wiele państw, a z wieloma nawiązał stosunki dyplomatyczne. Ponadto utrzymuje swoje misje dyplomatyczne przy organizacjach międzynarodowych i na przestrzeni ostatnich lat zawarł liczne umowy międzynarodowe z wieloma podmiotami prawa międzynarodowego³⁹. Zakon Kawalerów Maltańskich jako podmiot traktuje także Jan Białocerkiewicz, który zwraca uwagę, że przysługują mu takie atrybuty podmiotowości, jak: czynne i bierne prawo legacji oraz *ius tractatum* w zakresie prowadzonej działalności⁴⁰. Z kolei Adam Łozowski i Anna Zawidzka-Łojek podkreślają tradycyjny charakter podmiotowości Zakonu. Wskazują, że nie uczestniczy on aktywnie w bieżącym obrocie międzynarodowym, a mimo to korzysta z prawa legacji i zawiera umowy międzynarodowe, choć w znacznie ograniczonym zakresie⁴¹.

Podmiotowość prawnomiędzynarodowa jest charakteryzowana przez przedstawicieli doktryny w różnorodny sposób. Często wskazuje się na atrybuty danej jednostki, które mają określać ją jako podmiot prawa międzynarodowego⁴².

Arena międzynarodowa

Podmioty prawa międzynarodowego dysponują określonymi atrybutami. Możemy do nich zaliczyć zdolność do zawierania umów międzynarodowych (*ius tractatum*/ *ius contrahendi*), prawo legacji (*ius legationis*), prawo do

³⁷ L. Antonowicz, *Podręcznik prawa międzynarodowego*, Wolters Kluwer, Warszawa 2015, s. 83–85.

³⁸ J. Barcik, T. Srogosz, *Prawo międzynarodowe publiczne*, C.H. Beck, Warszawa 2007, s. 156.

³⁹ W. Góralczyk, S. Sawicki, op. cit., s. 139.

⁴⁰ J. Białocerkiewicz, *Prawo międzynarodowe publiczne. Zarys wykładu*, Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa, Olsztyn 2007, s. 140–141.

⁴¹ A. Łozowski, A. Zawidzka-Łojek, *Prawo międzynarodowe publiczne*, C.H. Beck, Warszawa 2011, s. 85–86.

⁴² B. Kuźniak, op. cit., s. 373.

członkostwa w organizacjach międzynarodowych, zdolność występowania z roszczeniami czy odpowiedzialność wobec prawa międzynarodowego (*ius standi*)⁴³. Jednakże zauważyć należy, że katalog atrybutów prezentowanych przez różnych autorów jest zróżnicowany.

Atrybutem podmiotowości Zakonu Kawalerów Maltańskich jest *ius tractatum*, czyli możliwość zaciągania zobowiązań prawnych z podmiotami prawa międzynarodowego. Jest to zdolność dająca prawo do inicjowania, kreacji, zawierania i stosowania traktatów jako aktów prawa międzynarodowego. Jednakże należy zauważyć, że charakter i zakres *ius tractatum* innych podmiotów aniżeli państwa i organizacje międzynarodowe uzależniony będzie od charakteru i atrybutów konkretnego podmiotu. Na tej podstawie zdolność traktatowa Zakonu Kawalerów Maltańskich uzewnętrznia się w sposób mało efektywny, gdyż ogranicza się do jego celów publicznych, co związane jest ściśle ze statusem tego podmiotu⁴⁴.

Większość umów międzynarodowych, których Zakon Kawalerów Maltańskich jest stroną, dotyczy działalności medycznej, charytatywnej oraz humanitarnej⁴⁵. Zatem umowy bilateralne Zakonu z państwami oraz organizacjami ograniczają się do prowadzenia szpitali, niesienia pomocy rannym i chorym w konfliktach zbrojnych, jak również są to konwencje pocztowe⁴⁶. Na uwagę zasługuje fakt, że Minister Łączności Rzeczypospolitej Polskiej zawarł z Poczta Magistralną Zakonu 18 kwietnia 1991 r. umowę o współpracy w zakresie świadczenia usług pocztowych. W wyniku tej kooperacji Poczta Polska w 1992 r. wprowadziła do obiegu znaczek pocztowy o wartości 3000 zł z herbem Zakonu Kawalerów Maltańskich⁴⁷.

Przez Zakon Kawalerów Maltańskich realizowane jest także *ius legationis*, zarówno w formie biernej, jak i czynnej, polegające na ustanawianiu i wysyłaniu misji dyplomatycznych oraz konsularnych, których celem jest wykonywanie zadań związanych z realizacją stosunków dyplomatycznych i konsularnych⁴⁸. Wskazać należy, że prawo wysyłania przedstawicieli należy do wyłącznej kompetencji państwa wysyłającego, natomiast prawo przyjęcia czy też odmowy przyjęcia leży w gestii państwa przyjmującego⁴⁹. Prawo

⁴³ M. Muszyński, op. cit., s. 239–289; J. Sozański, *Prawo traktatów...*, s. 35; M. Perkowski, *Podmiotowość prawa międzynarodowego współczesnego uniwersalizmu w złożonym modelu klasyfikacyjnym*, Temida 2, Białystok 2008, s. 194–197.

⁴⁴ J. Sozański, *Prawo traktatów...*, s. 81–84.

⁴⁵ J. Sozański, *Struktura organizacyjna Zakonu Maltańskiego na tle prawa międzynarodowego*, „Przegląd Stosunków Międzynarodowych” 1990, nr 3–4, s. 78.

⁴⁶ K. Orzeszyna, op. cit., s. 179.

⁴⁷ M. Libicki, *Związek Polskich Kawalerów Maltańskich na emigracji po II wojnie światowej*, [w:] J. Baranowski, M. Libicki, A. Rottermund, M. Starnawska, *Zakon maltański w Polsce*, DiG, Warszawa 2000, s. 189–190.

⁴⁸ M. Muszyński, op. cit., s. 239.

⁴⁹ J. Sutor, *Prawo dyplomatyczne i konsularne*, LexisNexis, Warszawa 2003, s. 84.

to zostało potwierdzone bullą papieża Klemensa V z 1466 r., co powoduje, że należy ono do uprawnień nabytych na przestrzeni dziejów⁵⁰. Zakon Kawalerów Maltańskich utrzymuje stosunki dyplomatyczne ze 105 państwami i posiada swoje przedstawicielstwa przy organizacjach multilateralnych⁵¹. Do nawiązania stosunków dyplomatycznych z Polską doszło 9 lipca 1990 r. Wkrótce potem Zakon Kawalerów Maltańskich akredytował w Rzeczypospolitej swego ambasadora⁵².

O tym, iż społeczność międzynarodowa uznaje Zakon Kawalerów Maltańskich za podmiot prawa międzynarodowego, świadczy także to, że od 1994 r. przysługuje mu status stałego obserwatora przy ONZ⁵³. Działa także w wyspecjalizowanych strukturach ONZ (takich jak UNESCO, FAO, PAM, WHO, UNHCR, UHCHR) oraz przy Komisji Europejskiej. Posiada swoje delegacje przy różnych innych organizacjach międzynarodowych, np. Międzynarodowym Komitecie Czerwonego Krzyża⁵⁴.

Podsumowanie

Reasumując wskazać należy, że Zakon Kawalerów Maltańskich jest szczególnym podmiotem prawa międzynarodowego. Z punktu widzenia polskiej doktryny nie budzi wątpliwości fakt, że posiada on podmiotowość, która pozwala mu działać w sferze stosunków międzynarodowych, jednakże w ograniczonym zakresie. Podkreślić natomiast należy, że jest to jednostka jedyna w swoim rodzaju – mimo iż ponad dwa stulecia temu utraciła swoje państwo, to zachowała do dnia dzisiejszego określone uprawnienia. Stąd należy wnioskować, że Zakon Kawalerów Maltańskich ma szczególny, ukształtowany na przestrzeni dziejów charakter, który powoduje, że jest on *sui generis* podmiotem prawa międzynarodowego. Przemawia za tym fakt, iż zawiera umowy, jak też utrzymuje stosunki międzynarodowe z wieloma państwami, w tym z Polską, co niejako stanowi weryfikację jego podmiotowości prawnomiędzynarodowej. Decydująca okazała się praktyka państw, które traktują Zakon Kawalerów Maltańskich jako równorzędny podmiot prawa międzynarodowego, choć o ograniczonym zakresie kompetencji.

⁵⁰ K. Orzeszyna, op. cit., s. 178; P. Łaski, *Status prawnomiędzynarodowy Zakonu Maltańskiego*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska Lublin-Polonia” 1995, vol. XLII, nr 4, sec. G, s. 45–46.

⁵¹ Oficjalna Strona Ambasady Suwerennego Zakonu Maltańskiego w Polsce, [online] <www.ambasada.zakonmaltanski.pl/oambasadzie.htm> (dostęp: 9.12.2017).

⁵² M. Libicki, op. cit., s. 189.

⁵³ W. Jakubowski, *Ustrój Stolicy Apostolskiej i Zakonu Maltańskiego*, [w:] K. Wojtaszczyk, W. Jakubowski (red.), op. cit., s. 655.

⁵⁴ V. Manno, *Informacja prasowa Ambasadora Zakonu Maltańskiego*, [online] <https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WD/zakon_maltanski_20062004.html> (dostęp: 9.12.2017).

Literatura

- Antonowicz L., *Podręcznik prawa międzynarodowego*, Wolters Kluwer, Warszawa 2015.
- Barcik J., Srogosz T., *Prawo międzynarodowe publiczne*, C.H. Beck, Warszawa 2007.
- Białocerkiewicz J., *Prawo międzynarodowe publiczne. Zarys wykładu*, Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa, Olsztyn 2007.
- Buttigieg E., *Nobility, Faith and Masculinity: The Hospitaller Knights of Malta, c. 1580 – c. 1700*, Bloomsbury Academic, London – New York 2011.
- Cieślak A., *Obowiązujący podział członków Zakonu Kawalerów Maltańskich*, [online] <www.ambasada.zakonmaltanski.pl/wladze.htm>.
- Czapliński W., *Uznanie a osobowość prawna „podmiotów niepaństwowych”*, [w:] B. Mikołajczyk, J. Nowakowska-Małusecka (red.), *Prawo organizacji międzynarodowych wobec problemów współczesnego świata: księga jubileuszowa dedykowana pani profesor Genowefie Grabowskiej*, Oficyna Wydawnicza Edward Mitek, Bydgoszcz 2014.
- Czapliński W., Wyrozumsk A., *Prawo międzynarodowe publiczne. Zagadnienia systemowe*, C.H. Beck, Warszawa 2014.
- Góralczyk W., Sawicki S., *Prawo międzynarodowe publiczne w zarysie*, LexisNexis, Warszawa 2013.
- Jakubowski W., *Ustrój Stolicy Apostolskiej i Zakonu Maltańskiego*, [w:] K. Wojtaszczyk, W. Jakubowski (red.), *Spółczesność i polityka. Podstawy nauk politycznych*, Aspra JR F.H.U., Warszawa 2007.
- Jakubowski W., Słomka T., Wojnicki J., *Systemy polityczne państw Europy nie będących członkami Unii Europejskiej*, [w:] K. Wojtaszczyk, W. Jakubowski (red.), *Spółczesność i polityka. Podstawy nauk politycznych*, Aspra JR F.H.U., Warszawa 2007.
- Jellinek G., *Allgemeine Staatslehre*, Bad Homburg – Berlin – Zürich 1966.
- Karski K., *Zakony rycerskie kościoła katolickiego jako podmioty prawa międzynarodowego (studium historycznoprawne)*, „Studia Iuridicia” 2002, nr 40.
- Karski K., *Osoba prawna prawa wewnętrznego jako podmiot prawa międzynarodowego*, Wyd. UW, Warszawa 2009.
- Kelsen H., *Principles of International Law*, The Law Book Exchange Ltd., New York 1952.
- Kwiecień R., *Suverenność państwa – geneza i rozwój idei w prawie międzynarodowym*, „Studia Prawnicze” 2002, nr 3.
- Kuczyński S., *Wstęp*, [w:] J. Baranowski, M. Libicki, A. Rottermund, M. Starnawska, *Zakon maltański w Polsce*, DiG, Warszawa 2000.
- Kuźniak B., *Zakon Kawalerów Maltańskich – suweren bez ziemi?*, [w:] J. Menkes, E. Cała-Wacinkiewicz, *Państwo i terytorium w prawie międzynarodowym*, C.H. Beck, Warszawa 2015.
- Lange T., *Szpitalnicy, Joannici, Kawalerowie Maltańscy*, Dom Wydawniczy Bellona, Warszawa 1999.
- Libicki M., *Związek Polskich Kawalerów Maltańskich na emigracji po II wojnie światowej*, [w:] J. Baranowski, M. Libicki, A. Rottermund, M. Starnawska, *Zakon maltański w Polsce*, DiG, Warszawa 2000.
- Łaski P., *Status prawnomiędzynarodowy Zakonu Maltańskiego*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska Lublin-Polonia” 1995, vol. XLII, nr 4.
- Ławniczak A., *Nowożytnie chrześcijańskie teokracje*, [w:] M. Grzybowski, G. Kuca (red.), *Ustroje – historia i współczesność. Polska – Europa – Ameryka Łacińska*.

- Księga jubileuszowa dedykowana profesorowi Jackowi Czajowskiemu*, Wyd. UJ, Kraków 2013.
- Ławniczak A., *Oryginalne rozwiązania systemów rządów na przykładzie Zakonu Maltańskiego*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2014, nr 3.
- Łazowski A., Zawadzka-Łojek A., *Prawo międzynarodowe publiczne*, C.H. Beck, Warszawa 2011.
- Manno V., *Informacja prasowa Ambasadora Zakonu Maltańskiego*, [online] <https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WD/zakon_maltanski_20062004.html>.
- Mirecki T., *Struktura zakonu*, [online] <<http://zakonmaltanski.pl/zpkm/struktura-zakonu>>.
- Muszyński M., *Państwo w prawie międzynarodowym. Istota, rodzaje i atrybuty*, STO, Bielsko-Biała 2012.
- Orzeszyna K., *Podmiotowość i suwerenność prawnomiędzynarodowa Zakonu Maltańskiego*, „Roczniki Nauk Prawnych” 2005, t. XV, nr 2.
- Perkowski M., *Podmiotowość prawa międzynarodowego współczesnego uniwersalizmu w złożonym modelu klasyfikacyjnym*, Temida 2, Białystok 2008.
- Rykiel Z., *Podstawy geografii politycznej*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2006.
- Seward D., *Mnisi wojny*, Zysk i S-ka, Poznań 2005.
- Shaw M., *Prawo międzynarodowe*, Książka i Wiedza, Warszawa 2011.
- Sozański J., *Podmiotowość prawnomiędzynarodowa Suwerennego Zakonu Kawalerów Maltańskich*, „Sprawy Międzynarodowe” 1990, nr 2.
- Sozański J., *Struktura organizacyjna Zakonu Maltańskiego na tle prawa międzynarodowego*, „Przegląd Stosunków Międzynarodowych” 1990, nr 3–4.
- Sozański J., *Prawo traktatów: zarys współczesny*, Polskie Wydawnictwo Prawnicze Iuris, Warszawa 2008.
- Sutor J., *Prawo dyplomatyczne i konsularne*, LexisNexis, Warszawa 2003.
- Tyranowski J., *Sukcesja państw a traktaty w sprawie granic*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 1979.

Summary

Sovereign Military Order of Malta as a subject of international law

Key words: the Order of Malta, sovereignty, subjectivity, international law.

The Order of Malta, based in Rome, is widely regarded as a subject of international law. It is officially recognized by governments of over 100 countries and has numerous diplomatic missions. It has no territory. Its properties: two in Rome and one in Malta have the status of extraterritoriality. The Order is a party to international agreements, maintains diplomatic relations, participates in diplomatic life, international conferences, acts as an observer in various organizations (UN, UNESCO, UNICEF). The purpose of this publication is to determine the legal and international subjectivity of

the Order of the Knights of Malta. The authors in the publication make a historical analysis of the Maltese Order, as well as characterize its legal system. The article discusses the relationship with the Holy See. The views of doctrine regarding the subjectivity of the Maltese Order are also characterized. The assessment of legal subjectivity is made by certain attributes that have entities of international law. The publication also presents the practice of states in the field of cooperation with the Maltese Order in the international arena.